

УДК: 94(477)

ІСТОРІОГРАФІЯ ПОЛІТИЧНОЇ ІСТОРІЇ СЛОВЕНІЇ І-ї ПОЛОВИНИ ХХ ст.

Катерина МАЛЬШИНА

Інститут української археографії та джерелознавства
ім. М. С. Грушевського НАН України

Стаття присвячена огляду історіографії політичної історії Словенії І-ї половини ХХ ст., головним методом вивчення є історико-періодизаційний. Розглянуті роботи словенських істориків, які вийшли в світ у І-й пол. ХХ ст., а також роботи сучасних авторів, які торкаються соціально-політичного становища Словенії в цілому в розглянутий період. Велику увагу приділено діяльності Інституту новітньої історії Словенії. Крім того, досліджено і првці словенських істориків-емігрантів та англомовні розробки, які розглядають становище словенських земель у “Першій Югославії” з іншого кута зору. В цілому сучасна словенська історіографія може характеризуватися відкриттям для наукових дискусій тих тем та проблем, які повністю замовчувалися у Другій Югославії.

Ключові слова: історіографія, політична історія, Словенія, Інститут новітньої історії Словенії.

Серед проблем вивчення історії Східної Європи питання словенської політичної історії займають досить важливе місце. Перша половина ХХ ст. в історії Словенії була відзначена великими зрушеннями у вирішенні національного питання – досягнення незалежності.

На короткий час наприкінці Першої світової війни, на 2 місяці – в жовтні–листопаді 1918 р. – Словенія постала фактично незалежною територією і почала боротьбу за встановлення демократичної влади та об’єднання словенських земель, які перебували у складі Італії, Австрії та Угорщини. Так вона була складовою частиною федеративної Держави СХС. Революції в державах, які були втягнуті у війну, та швидкі події листопада 1918 р. на воєнних фронтах призвели до того, що Словенія не була взмозі досягнути своєї віками очікуваної мети та увійшла до складу Королівства СХС на правах обмеженої автономії. Ця автономія була фактично ліквідована після реакційного “шостосічневого перевороту” 1929 р. Словенська політична еліта, яка сформувалася в умовах конституційної монархії та, у зв’язку зі своєю невеликою кількістю, займала досить нейтральну позицію у Скупщині Королівства СХС, після встановлення югославського реакційного режиму перейшла у відкриту опозицію разом з хорватськими політичними силами і на порозі Другої світової війни брала участь у пасивному політичному опорі.

Усі ці події привернули увагу європейських та американських дослідників більшою мірою після розпаду Югославії в 1991 р. До того лише деякі роботи частково торкалися тих чи інших проблем політичної історії Словенії у складі так званої “Першої Югославії”.

У сфері нашої уваги будуть роботи словенських істориків, які вийшли в світ у першій пол. ХХ ст., а також роботи сучасних авторів, які торкаються економічного та соціально-політичного становища Словенії в цілому у розглянутий період. Крім того, треба дослідити і праці словенських істориків-емігрантів та англомовні розробки, які розглядають становище словенських земель в “Першій Югославії” під іншим кутом зору.

Початок ХХ ст. для історії Словенії ознаменувався піднесенням національного руху та зростанням інтересу словенців до своєї історії. В цей час активно виступали історики, більше пов’язані з клерикальними колами. Найвідоміший з них – Йосип Груден (1869–1922), який опублікував популярну “Історію словенського народу” (тт. 1–6, 1910–1916)¹, що охоплювала період від переселення словенців на Балкани до кінця ХVIII ст. Для неї характерно некритичне ставлення до джерел і перебільшення ролі католицької церкви. Також від початку ХХ ст. в словенській історіографії поступово бере гору позитивістський метод.

Перші роботи узагальнювального характеру, щзо охоплювали найновішу добу, з’являються на початку 20-х років, і серед них – студії Драготіна Лончара (1876–1954). Він зазнав впливу Масарика, особливо це проявилось в “Соціальній історії словенців” (1911). На історію Лончар дивився з позиції дрібнобуржуазного демократа; симпатії його були на стороні демократичних і ліберальних національних діячів. Його приваблювала ліберальна програма створення Об’єднаної Словенії, він з співчуттям писав про Таборські рухи кінця 60-х років ХІХ ст. У монографіях “Політичне життя словенців” (1921) та “Політика й історія: декілька відповідей на нагальні питання” (1923)² Лончар охарактеризував найважливіших національних діячів ХІХ ст., показав розвиток югословянської ідеї в словенській громадській думці і вперше дав короткий нарис історії робітничого руху в Словенії.

У цей період вийшов останній, 7-й том “Словенської землі” (1892–1926) – розгорнутого опису всіх словенських етнічних районів у природознавчому, статистичному, культурному та історичному огляді. Це праця Франа Ковачича “Словенська Штирія та Прекмур’є: історичний опис” (1926)³. Протягом більшої частини словенської історії її етнічна територія належала різним державам, й переважна більшість стала частиною Габсбурзької монархії від кінця ХV ст. Саме слово *Словенія* не існувало до початку 1840-х рр., коли його ввели в обіг словенські романтичні націоналісти, коли прагнення до політичної автономії Об’єднаної Словенії в Австрійській імперії було вперше висунуто в ході Весни Націй. До кінця Першої світової війни сучасна Словенія була розділена між австрійськими провінціями Крайна, Каринтія, Штирія і Австрійське Примор’я, з невеликою частиною – Прекмур’єм, що належала до Королівства Угорщини. Тому не випадково, що саме цю територію описали останньою, тим самим було визнано єдність словенської землі та словенського народу, незважаючи на те, що він у 20-ті роки ще залишався роз’єднаним та не здобув повної незалежності.

Ще один історик та священик, д-р Йосип Маль після смерті д-ра Йосипа Грудена продовжив його справу та підхопив його ідею написання повної (на той момент) “Історії словенського народу”. У 1928–1932 рр. було опубліковано 5 томів, з яких перший описує “Велику Французьку революцію та словенські землі” (1789–1813), а наступний “Добу політичного опікунства” (1813–1848). Головним доробком д-ра Мала стала політична історія словенців XIX– поч. XX ст.⁴ Широке використання архівних матеріалів надало д-ру Малеві можливість підкреслити особливості культурної та соціально-економічної історичної картини цієї епохи.

У цей час виступив зі своїми роботами Іван Приятель (1875–1937), перший словенський історик літератури з власними принципами та методами дослідження. Одним з головних критеріїв тодішнього культурно-політичного життя словенців після входження у Королівство СХС було ставлення до табору “слов’янства” (у вужчому розумінні “югославізму”) або “словенства”. Проблема ця обговорювалася у словенській літературі і пресі у зв’язку з виникненням ідеї Сполученої Словенії ще з часів Весни народів, і до 20–30-х років уже накопичилося достатньо матеріалу для написання ідейно-політичної історії словенців, яка закономірно була пов’язана з історією словенської літератури. Тому ми можемо визначити І. Приятеля також як фахівця з проблем політичної історії словенців XIX ст. У фрагментах або окремих статтях, його головна праця “Культурна та політична історія словенців від 1848 до 1895 рр.” виходила вже у 20-ті роки, й у повному обсязі була опублікована тільки у 1938–1940 рр., після його смерті.⁵

Але всі ці роботи вказаного періоду фактично доводили опис словенської історії до кінця Першої світової війни та формування Королівства СХС.

Наступним кроком на шляху висвітлення проблем політичного життя словенців у Королівстві СХС та потім у реакційній Югославії можливо назвати “Прогресивне перетворення політичного життя в міжвоєнний період у Словенії і Трієсті” (1962)⁶. Її автори, Іван Регент (1884–1967) словенський революціонер письменник і політик, та Іван Крефт (1906–1985), югославський словенський дипломат і публіцист, в основному описують діяльність соціалістичного та комуністичного табору в словенській політиці. Продовженням цієї теми стала книга “Прогресивна Словенія, Трієст і Каринтія” (1964)⁷, в якій соціалістичний рух у австрійській частині Словенії – Каринтії – досліджував відомий словенський історик Янко Плетерський, фахівець з історії каринтійських словенців та міжнародних відносин Словенії XIX–XX ст.

Треба зауважити, що влітку 1959 р. в рамках Академії наук та мистецтв Словенії був заснований Інститут історії робітничого руху (сучасний Інститут новітньої історії), що відповідало тодішньому політичному розумінню новітньої історії. Після його створення закономірно було поставлено питання, чи Інститут досліджує всю національну історію даного періоду, чи лише його ідейно-політичну частину – саме історію робітничого руху. Хоча його назвали Інститут з вивчення

робітничого руху, скерованість його роботи була більш-менш зосереджена на вивченні всієї новітньої словенської історії з акцентом на робітничий рух, на його організацію та функціонування. Однією з праць, яка в тому числі стосується міжвоєнного періоду політичної історії Словенії, постав фундаментальний “Опис хронології робітничого руху в Словенії. 1867–1968” (1969)⁸. В цілому ця колективна праця мала більш фактологічний характер, так уникли згадувати про будь-які інші напрями робітничого руху, окрім комуністичного, якщо це було можливо, або подавали їх цілком описово й негативно.

Створений Інститут отримав наукове завдання вивчати в основному робітничий рух з моменту його зародження на словенських землях в II пол. XIX ст. та його розвиток після Другої світової війни, але з плином часу проблематика і характер досліджень трансформувалися та перейшли до вивчення всієї словенської історії періоду від середини XIX ст. до сучасності. Дійсно, теми досліджень вузьких спеціалізованих питань історії робітничого руху вже після першого десятиліття роботи почали поширюватися на всю національну історію, але це відбилося на його назві лише в 1989 р., коли його перейменували в Інститут сучасної історії.

Усе почалося з систематичного розгляду словенської сучасної історії у всіх проблемних контекстах, від політичної до економічної та соціальної. На початку 70-х років XX ст., після десятиліття дозрівання, дослідники розробили науково-дослідні проєкти про три історичні періоди (період до Першої світової війни, міжвоєнний період та часи Другої світової війни (Перша Югославія), період після Другої світової війни (Друга Югославія)).

У міру проведення досліджень двох Югославій, інститут став суто науковою та науково-дослідною установою з міцним архівним відділом, де всі дослідження словенської історії проводилися в межах цих трьох історичних періодів. Дослідники самі планували та вирішували, які теми вони хотіли б досліджувати. У цьому контексті більшість досліджень (і публікацій) були з періоду Другої світової війни.

У складі Інституту до 1992 р. перебував архів, в якому був головно матеріал з часів Другої світової війни. Архів, який є одним з найбагатіших архівів доби Другої світової війни в Європі, містить матеріали як окупаційної влади, так і словенського (партизанського) руху опору; тепер цей архів переданий до Архіву Республіки Словенія. Як вираження ділового співіснування дослідницької та архівної діяльності, Інститут видавав історичні джерела, документи, що стосуються політичної діяльності словенського руху опору під час Другої світової війни з поясненнями (Документи з народної революції в Словенії) (Dokumenti ljudske revolucije na Slovenskem) і його військових операціях (Збірка документів та даних про визвольну війну югославських народів, частина VI) (Zbornik dokumentov in podatkov o narodnoosvobodilni vojni jugoslovanskih narodov, del VI).

Серед рідкісних робіт, які трохи торкаються нашого періоду, можливо згадати дві характерні праці. Одна з них – узагальнювальне видання Бранко Божича

“Опис історії словенців” (1980)⁹, який був виданий як навчальний посібник для середньої та технічної школи. Заради дидактичної спрямованості тексту опис періоду міжвоєнної історії був дуже скорочений та також мав фактологічний характер. Друга праця – “Американські словенці та народно-визвольна боротьба в Югославії: заселення, географічне розпорошення та відносини американських словенців до своєї Батьківщини од сер.ХІХ ст. до кінця Другої світової війни” (1987) Матяжа Клеменчича¹⁰ – має пошуковий характер, стосується словенської діаспори в Америці та приховано дозволяє подати матеріал з протилежної, некомуністичної, точки зору.

Така науково-дослідна скерованість існувала до організаційних змін науково-дослідної діяльності в Словенії на зламі тисячоліть, коли замість хронологічного акценту студій над словенською сучасною історією почали реалізовувати принцип єдності двох істотно різних, але взаємодоповнювальних дослідницьких програм, тобто однієї, яка досліджує політичну та ідеологічну історію, й іншої, яка досліджує економічну і соціальну історію. На жаль, скерованість діяльності Інституту до кінця ХХ ст. залишалася прокомуністична. Тільки в останнє десятиліття увагу дослідників детальніше стали привертати окремі події та проблеми політичної словенської історії міжвоєнного періоду.

Одним з кроків до комплексного розуміння проблем історичного розвитку Словенії у міжвоєнний період став симпозіум “Словенські тридцять роки” (1995)¹¹.

Зі значних інститутських праць 90-х років минулого століття треба згадати колективну монографію провідних фахівців із словенської історії першої пол. ХХ ст. Е. Доленца (1960–2009), Б. Годеша та А. Габрича “Словенська культура та політика в Югославії” (1999)¹. Ервін Доленц свою роботу присвятив низці питань словенської культурної та ідейно-політичної історії у другій пол. ХІХ – першій пол. ХХ ст. Паралельно з цими акцентами Ервін Доленц аналізував характер тодішньої культурної боротьби в Словенії, значна частина його студій також присвячена обговоренню практичної поведінки окремих інтелектуалів та їх груп у період до Другої світової війни. Боян Годеша (1962–) в основному вивчє Першу та Другу світові війни на Балканах та пов’язані з ними проблеми Словенії та Югославії в ширшому європейському контексті, зокрема дипломатичну історію Центральної та Східної Європи. Також студіює політичне становище словенських інтелектуалів у воєнні періоди. Алеш Габрич (1963–) досліджує новітню словенську культурно-політичну історію, культурну політику, зокрема ставлення політиків до інтелігенції, до культури в цілому й до конкретних культурних діячів. У сферу його інтересів входить розвиток освіти та функціонування наукових та мистецьких закладів Словенії в ХХ ст. Всі вони є співавторами кількох підручників для 8–9 класів середньої школи та гімназії. Головна ідея авторів – показати, що створення югославської держави в 1918 р., коли всі балканські народи визволилися від політичних перешкод, обумовлених німецьким націоналізмом, на шляху зростання словенської культури і освіти з’явилися значно вигідніші умови. Тоді почалася словенська “культурна

боротьба” – боротьба лібералізму проти католицької церкви за панування у сфері культури. Головним заборолом Словенії проти унітаризму та централізму стала словенська інтелігенція. В книжці аналітично та пластично розгорнуто процеси роздвоєння у таборі інтелектуалів між югославізмом та словенством, між автономією і централізмом у міжвоєнний період.

На початку березня 1997 р. в Інституті зібралася ініціативна група, члени якої були д-р Ясна Фішер, д-р Зденко Чепіч, д-р. Ервін Доленц, д-р Алеш Габрич, д-р Боян Годеша, д-р Жарко Лазаревич та д-р Юрій Перовшек, яка запропонувала спільно усіма науковими силами установи написати історію словенців за весь період, тобто від середини XIX до кінця XX ст. Віхами цього довгого періоду є ”весна народів”, березнева революція 1848 р., коли словенці розробили чітку політичну програму Об’єднаної Словенії, і крах Другої, соціалістичної, Югославії та створення міжнародно визнаної незалежної Словенської держави. Протягом десятиліть свого існування, Інститут накопичив багато нових матеріалів і дійшов до зрілого розуміння того, що це знання повинно бути подано прозоро та неупереджено. Зрозуміло, що серед усього обсягу історичних досліджень не вистачає такого широкообсяжного історичного огляду. Після довгого обговорення обрали підназву “Від програми Організації Об’єднаних Словенії до міжнародного визнання Словенії 1848–1992”.

Двотомна “Новітня словенська історія” побачила світ у 2005 р.¹³ Це синтетичний показ останніх 150-ти років словенської історії в усталеній періодизації новітньої історії, де Друга світова війна розглядається як найбурхливіший період сучасної словенської історії. Доба Першої Югославії 1918–1941 вийшла за редакцією д-рів Ервіна Доленця та Юрія Перовшека, фахівців з політичної та культурної історії Словенії того періоду. Автори звернули увагу на професійну термінологію. При такій фундаментальній роботі завжди встановлюються нові стандарти і описи різних подій і процесів, але автори не хотіли непотрібних нововведень та, де було можливо, зберегли традиційну термінологію. Фактично на даний момент це найповніше та всебічне зібрання досліджень щодо всієї словенської історії з середини XIX ст., з доданням осібних студій, в якому узагальнені всі результати з вивчення історії Словенії та доробки чужоземної історіографії.

У 2005 р. Інститут також зробив спробу видати компактний наочний історичний синтез розвитку Словенії після 1900 р. “Словенська хроніка XX століття” (2005)¹⁴ – це хронологічно впорядкований письмовий огляд найважливіших історичних подій і процесів, які сформували словенське суспільство протягом останнього століття. Її автори, в основному молоді історики, чії засяги поширюються на широкий спектр проблем словенського життя в міжвоєнний період, сплели щільну мережу фотографій і зображень, які зливаються у строкате сплетіння минулої та найновітнішої, практично вчорашньої словенської історії. Літопис містить багато інформації, даних, оголошень, спостережень і оцінок, які є нові для словенської історіографії та висвітлюють проблемні питання, які треба

розглянути в іншому світлі; багато з них, безсумнівно, стимулювало подальші студії фахівців інституту та інших істориків у напрямку виваженіших обговорень та нових висновків. Попри це, “Хроніка XX століття” є багатий, відкритий і живо написаний огляд новітньої словенської історії, що свідчить про важливі зміни і нові тенденції у словенській історіографії.

У 2006 р. вийшла ще одна книжка провідного фахівця Інституту новітньої історії Петра Водопивця “Від Похлінової граматики до самостійної держави”¹⁵. Праця продовжує “Словенську історію” Петра Стіха та Вашко Симоніті (1995), яка відображає ситуацію на словенській території від передісторії до XVIII ст. та Просвітництва. Період у двісті років від Похлінової граматики до створення словенського держави є значно коротший, але завдяки динамічнішому, різноманітнішому і всебічному розвитку в XIX–XX ст. історичного матеріалу накопичено значно більше. У цьому світлі, період до Другої світової війни описаний коротше, події з початку Другої світової війни до незалежності Словенії, наслідки чого безпосередньо характеризують наш час, подано ширше. Треба зазначити, що створений історичний нарис безсумнівно більше покладається на документовані факти, які подано детальніше й висновки точніше обгрунтовані.

За редакцією директора Інституту Ото Лютара, фахівця зі словенської соціальної і культурної історії XIX–XX ст., історіографії, філософії історії, англійською мовою видано досить детальну “Історію Словенії”¹⁶. Мета цієї книги полягала в поданні короткої і зрозумілої історії словенців для читачів по всьому світі. На додаток до звичайних і досить рідкісних текстів такого роду, автори враховували історію території між Східними Альпами і Паннонською рівниною, починаючи з періоду, який почався задовго до перших слов’янських поселень. Отже, вони хотіли підкреслити, що предки словенців “не заселили порожню територію, а, скоріше, співіснували там з іншими народами і культурами з моменту їх прибуття в Східні Альпи. Це дозволило їм створити співтовариство, яке формувалося під незлічними впливами, за тривалий період життя поруч з німецькими, романськими та південнослов’янськими сусідами у помежів’ям мов і культур. Події міжвоєнного періоду розглядаються з позиції сприйняття цієї землі як “землі між”. Словенія сприймається як місце зустрічі країн Центральної Європи та Балкан, складаючи зв’язок між Східною та Західною Європою.

Одним з перших фахівців-емігрантів, хто звернув увагу на становище словенців у першій Югославії, був Франц Єза, словенський письменник, публіцист і журналіст (1916–1984), емігрант першого покоління, який жив у Триєсті. З усіх його робіт нашого періоду стосується “Новий тиск словенської нації: дослідження економічного становища словенців в Югославії” (1959)¹⁷. У цій роботі та в інших, більш публіцистичних, він захищав принципи демократії, плюралізму та незалежності словенської держави, з усіх боків висвітлював переваги і необхідність незалежності для своєї країни, непохитно висловлював свої думки на користь цілісності та єдності національного співтовариства словенців, які

залишилися за межами словенської республіки або в діаспорі, але ніколи не робив це у ворожому тоні чи образливо до особистостей.

Ще один доробок з економічної історії Словенії першої половини ХХ ст. міститься у книзі відомого американського історика-економіста словенського походження, Туссена Хочевара, “Структура словенської економіки, 1848–1963” (1965)¹⁸. Автор доводить тезу, що словенська промисловість та економіка в цілому стала провідною в Югославії та породила необхідність національного самовизначення.

Словенці тоді ще не мали історичної праці, яка б синтетично і з відповідної критичної відстані говорила про історичні питання словенського життя в ХХ ст. На початку 80-х, написати таку працю спробував один з найвідоміших словенських істориків Янко Плетерський¹⁹, але до реалізації цієї ініціативи не дійшло. Це була фактично збірка есеїв з різних питань словенської історії ХХ ст.

Після розпаду Югославії та отримання незалежності Словенія та її історія привернула увагу дослідників у Європі та США, тому з’являються роботи відомих словенських авторів англійською мовою. Це праці Ніко Графенауера “Випадок Словенії” (1991)²⁰ та Янко Прунка “Коротка історія Словенії” (1994)²¹, яка витримала два видання. Обидві монографії дуже коротко подають головну ідею – історію прагнення словенців до незалежності та шлях її здобуття, міжвоєнному періоду там присвячено буквально декілька сторінок.

Тоді ж з’являються також європейські та американські видання, центром наукового інтересу яких стають саме словенські проблеми. З англійської літератури щодо видань з історії Словенії міжвоєнного періоду треба згадати збірку “Незалежна Словенія: походження, рухи, перспективи” (1994)²². Збірка була видана британським видавництвом, здебільшого у зв’язку з тим, що у Великобританії ще досі живе велика кількість повоєнних словенських емігрантів, які цікавляться подіями на батьківщині. Автори – це провідні словенські активісти і аналітики: Димитрій Рупель, міністр закордонних справ Словенії на момент незалежності; Томаж Мастнак, теоретик та учасник нового соціального руху; дослідник феміністського руху Власта Ялушич; соціолог панк-руху Грегор Томц, а також словенські і американські історики та економісти.

В одинадцятих статтях збірки висвітлено шляхи словенського національного руху від VIII ст. до сучасності, загально-політичне становище словенців у Першій та Другій Югославії, досліджено проблеми економічної історії, культури, національної ідентифікації. В есеях досліджуються історичні, культурні, політичні та економічні джерела словенського прагнення до незалежності; велика частина статей висвітлює міжвоєнний період, коли закладаються соціально-економічні та політичні основи для подальшої боротьби за словенську незалежність. Автори торкаються головних політико-ідеологічних течій інтелектуалів, пацифістів, панк-рокерів, феміністок і профспілкових активістів, які саме створили громадські рухи Словенської Весни, а також висвітлюють перспективи розвитку цієї нової нації в Центральній Європі. Збірка дає можливість глибше зрозуміти природу

внутрішнього югославського конфлікту та місце Словенії, як малої держави, у Європі.

Більше інформації подає узагальнювальна праця Джеймса Гау та Кеті Кармайкл “Словенія і словенці: мала держава у новій Європі” (2000)²³.

У 2007 р. вийшов “Історичний словник Словенії”²⁴, перша словенська енциклопедія англійською мовою, яка витримала вже два видання. Автори – словенські дослідниці, які живуть у США, Леопольдіна Плут Прегель, професор педагогіки, яка брала участь у розробці першої Білої книги з питань освіти та освітніх публікацій в словенській пресі, та американський історик словенського походження, професор Кароліна Рогель, провідний спеціаліст США з Югославії і війни в Боснії. Історичний словник є цінним довідником з економіки, політики, культури Словенії, в тому числі там надруковано статті щодо осіб та політико-ідеологічних течій міжвоєнного періоду.

Треба додати, що Інститут слов’янознавства та балканістики РАН рік тому теж видав “Історію Словенії”²⁵, перший короткий нарис історії словенців у російській історіографії. Головною ідеєю цієї колективної монографії – висвітлити важкий державний шлях словенців, які одними з перших серед слов’ян у VII ст. створили власне державне об’єднання Карантанію, а в IX ст. втратили незалежність і з тих пір, аж до встановлення Королівства сербів, хорватів і словенців у 1918 р., протягом майже 1200 років перебували під владою німців. Автори порівнюють історичну долю словенців з іншими слов’янськими малими народами, які, як, наприклад, поморські та полабські слов’яни, за такий довгий період чужоземного панування були асимільовані. За думкою російських учених, словенці становлять своєрідний історичний феномен: вони зуміли зберегтися як самостійний народ, створити свою національну культуру і свою власну державу. На питання, чому словенці не розділили долю поморських і полабських слов’ян, може відповісти, тільки вивчивши їхню історію, їх наполегливість і важку боротьбу за своє існування.

Отже, після розпаду Югославії, Словенія стала єдиною державою, яка спромоглася повністю відірватися від катастрофічної нестабільності, яка охопила інші республіки-наступники. Умови, що вплинули на успіх Словенії, були етнічна однорідність, економічний розвиток і міцне громадянське суспільство. Саме це стало головною причиною пильної уваги дослідників до попереднього періоду історії, коли всі ці умови тільки склалися.

У 20-ті роки ХХ ст. всі видання були спрямовані на пробудження словенської національної свідомості, єдності в межах Першої Югославії, тому вони описували у фактологічній формі весь шлях словенської історії до моменту визволення від австрійського панування, торкаючись лише подій до 1919 р.

У період Другої Югославії продовжується фактологічність досліджень словенської історії, і вона ніколи не відривається від загального перебігу подій у рамках всієї Югославії. Це здебільшого було пов’язано з тим, що теоретично

історики розглядали історію XX ст. як історію розвитку робітничого руху, і предметом студій була діяльність соціалістичного та комуністичного табору в Югославії, яка завжди, на зразок СРСР, трубила про свій інтернаціональний характер. Вивчення новітньої словенської історії після Другої світової війни, в останні два десятиліття комуністичної Югославії, навіть більше, ніж будь-коли, було надто односторонньо спрямовано і занадто мало координовано, щоб його результати могли би бути узагальнені в комплексну та закінчену цілість.

У 1990-ті рр. на перший план у досліджах політичної історії Словенії міжвоєнного періоду остаточно виходить *Інститут новітньої історії*, який спочатку видає монографії або колективні праці з окремих питань. Наприкінці 90-х рр. Інститут розпочинає довготривалі проекти з широкомасштабного написання всебічної історії Словенії за останні 150 років. У цих виданнях історичні процеси та події відображаються вже не так упереджено, досить прозоро, в них є місце не тільки для опису комуністичного руху, але й для історії ліберального та консервативного руху та для історії церкви в цей період.

В останнє десятиліття завдяки все більшому заглибленню у вивчення окремих історичних подій та процесів XIX–XX ст., словенська історія постає не як історія Словенії чи словенського народу, але як історія людей, які від кінця XVIII ст. подекуди та подеколи, а з середини XIX ст. вже у зрелому числі почували себе та визнавали себе словенцями. В цілому сучасна історія Словенії може характеризуватися відкриттям для наукових дискусій тих тем та проблем, які абсолютно замовчувалися у Другій Югославії та їх уникали ще навіть 15 років тому.

THE HISTORIOGRAPHY OF THE POLITICAL HISTORY OF SLOVENIA OF THE I HALF OF THE XX CENTURY.

MALSHYNA Katheryna
M. S. Hrushevsky Institute of Ukrainian
Archaeography and Source Studies

The article provides an overview of the historiography of the political history of Slovenia of the I half of the XX cent., the main researching method is the historical periodization. Works of Slovenian historians, who were released in the I half of the XX cent., are explored, as well as works by contemporary authors which concerned socio-political situation in Slovenia as a whole in the period under review. Much attention is paid to the activities of the Institute of Contemporary History of Slovenia. In addition, the publications of Slovene historians-emigrants and English-speaking authors are discussed, which consider the position of the Slovene lands in the “First Yugoslavia” from a different point of view. In general, modern Slovene historiography can be characterized by the discovery for scientific discussions of the issues and problems that were completely suppressed during the “Second Yugoslavia”.

Key words: historiography, political history, Slovenia, Institute of Contemporary History of Slovenia.

¹ *Gruden J.* Zgodovina slovenskega naroda. Ljubljana: Družba Sv. Mohorja, 1910. 1088 s.

² *Lončar D., Klančar A.J.* The Slovenes : a social history (from the earliest times to 1910). Cleveland: American Jugoslave printing and publishing. No. 1939; Lončar D. Politično življenje Slovencev: od 4. januarja 1797. do 6. januarja 1919. leta. V predelani in pomnoženi 2. izdaji Slovenska matica, 1921 177 s.; *Lončar Dragotin.* Politika in zgodovina: nekoliko odgovorov na dnevna vprašanja. Ljubljana: J. Blasnik, 1923. 154 s.

³ *Kovačič F.* Slovenska Štajerska in Prekmurje : zgodovinski opis / spisal Fran Kovačič. Ljubljana: Matica Slovenska, 1926. 418 str.

⁴ *Mal J.* Zgodovina slovenskega naroda. Tom 2: Najnovejša doba. Celje: Družba Sv. Mohorja, 1928. 1080 s.; *Mal Josip, Gruden Josip.* Zgodovina slovenskega naroda: najnovejša doba, Ői 2. Družba sv. Mohorja, 1928–1213.

⁵ *Prijatelj I.* Slovensko, slovansko in južnoslovansko vprašanje pri Slovencih na prelomu 60-ih in 70-let. [S. l. : s. n., ok. 1927]. Str. 57–138.; *Prijatelj I.* Kulturna in politična zgodovina Slovencev : 1848–1895. V Ljubljani: Akademska založba, 1938-1940. 5 zv.

⁶ *Regent I., Kreft I.* Progresivna preusmeritev političnega življenja med vojnama v Sloveniji in Trstu / Ivan Regent, Ivan Kreft. Murska Sobota : Pomurska založba, 1962. 235 str.

⁷ *Regent I., Pleterski J., Kreft I.* Progresivna Slovenija, Trst in Koroška / Ivan Regent, Janko Pleterski, Ivan Kreft ; uvodna beseda in jubilejni zapisek Jože Potrč. Murska Sobota : Pomurska založba, 1964 (v Ljubljani : “Jože Moškrič”). 355 str.

⁸ Oris kronologie delavskega gibanja na Slovenskem. 1867–1968 / Inštitut za zgodovino delavskega gibanja (Ljubljana, Slovenia). Ljubljana: Republiški svet Zveze sindikatov Slovenije, 1969. 192 s.

⁹ *Božič B.* Oris zgodovine Slovencev / Branko Božič. Ljubljana : Državna založba Slovenije, 1980 (Ljubljana : Delo). 191 str., [64] str. pril. : ilustr.

¹⁰ *Klemencic M.* Ameriski Slovenci in NOB v Jugoslaviji : naseljevanje, zemljepisna razprostranjenost in odnos ameriskih Slovencev do stare domovine od sredine 19. stoletja do konca druge svetovne vojne / Matjaz Klemencic. Maribor : Zalozba Obzorja, 1987. 326 str.

¹¹ *Vodopivec P., Mahnič J.* Slovenska trideseta leta: simpozij 1995. Ljubljana: Slovenska matica v Ljubljani, 1997. 252 s.

¹² *Dolenc E., Godeša B., Gabrič A.* Slovenska kultura in politika v Jugoslaviji / Ervin Dolenc, Bojan Godeša, Aleš Gabrič. Ljubljana: Modrijan, 1999. 199 str.

¹³ Slovenska novejša zgodovina : od programa Zedinjena Slovenija do mednarodnega priznanja Republike Slovenije : 1848–1992 / Neven Borak ... [et al.] ; ur. Jasna Fischer ... [et al.]. Ljubljana: Mladinska knjiga : Inštitut za novejšo zgodovino, 2005. Tom 1. Od programa Zedinjena Slovenija do mednarodnega priznanja Republike Slovenije 1848–1992. 812 str.

¹⁴ Slovenska kronika XX. Stoletja. / Bajt, Drago; Balkovec, Bojan; Cvirn, Janez; Dolenc, Ervin; Drnovšek, Marjan, 1948–; Godeša, Bojan; Goropevšek, Branko; Grdina, Igor, 1965–; Guštin, Damijan, 1955–; Juvan, Marko, 1960–; Komelj, Milček; Lazarevič, Žarko; Marušič, Branko, 1938–; Pavlin, Tomaž, 1961–; Pelikan, Egon; Perovšek, Jurij; Pirjevec, Jože; Stergar, Janez, 1948–; Stiplovšek, Miroslav; Svoljšak, Petra. Ljubljana: Nova revija, 2005. 2 zv.

¹⁵ *Vodopivec P.* Od Pohlinove slovnice do samostojne države. 2nd ed. Ljubljana: Modrijan, 2006. 630 p.

¹⁶ *Luthar O., ed.* The land between: a history of Slovenia / ed. by Oto Luthar. Frankfurt: Oxford: Peter Lang, 2008. 560 p.

¹⁷ *Jeza F.* Nova tlaka slovenskega naroda: študija o gospodarskem položaju Slovencev v Jugoslaviji samozaložba, 1959. 116 str.

¹⁸ *Hočevar T.* The Structure of the Slovenian Economy, 1848–1963. New York: Studia Slovenica, 1965.

¹⁹ *Pleterski, Janko* Študije o slovenski zgodovini in narodnem vprašanju / Janko Pleterski. Maribor: Obzorja, 1981. 437 str.

²⁰ *Grafenauer N., ed.* The case of Slovenia / Ed. Niko Grafenauer. Ljubljana: Nova revija, 1991. 228 p.

²¹ *Prunk J.* A brief history of Slovenia: historical background of the Republic of Slovenia – Ljubljana: Založba Mihelač, 1994. 85 p.

²² Independent Slovenia: origins, movements, prospects / ed. by Benderly J., Kraft E. Basingstoke: McMillan, 1994. 262 p.

²³ *Gow J., Carmichael C.* Slovenia and the Slovenes: a small state in the new Europe / James Gow, Cathie Carmichael. London: Hurst & Co, 2000. 282 p.

²⁴ *Plut-Pregelj L., Rogel C.* Historical dictionary of Slovenia / Leopoldina Plut-Pregelj, Carole Rogel. Lanham, Md. : Scarecrow Press, 2007. LIV, 561 str.

²⁵ *Кирилина Л. А., Пилько Н. С., Чуркина И. В.* История Словении / Л. Кирилина, Н. Пилько, И. Чуркина. – СПб.: Алетейя, 2011. – 480 с.